

LEHOCZKY MÁRIA MAGDOLNA – FEHÉR ÁGOTA

KISS ÁRON ÉLETÉNEK FŐBB MEGHATÁROZÓI A TEHETSÉGES SZEMÉLYISÉG FORMÁLÓDÁSÁNAK TÜKRÉBEN

A gyermekek felnövekedésének útján a tehetségük megmutatkozásának legfőbb kísérői a pedagógusaik, az ő értő és érző kapcsolódásuk jelentős segítségül szolgál későbbi életút járása során is – egyúttal bizonyos, hogy minden pedagógus útját is fontos kísérő személyek és élmények tették teljesebbé. Karunk nagykőrösi székhelyének történetében jelentős szerepet töltött be Kiss Áron, munkásságával napjainkban is értéket jelent a pedagógushivatás számára. Jelen tanulmányban az ő tehetségének kibontakozását kísérő élményeit tekintjük át, napjaink tehetséggutatásai során kirajzolódó illeszkedések megerősítésével.

Kulcsszavak: Kiss Áron, tehetséggondozó pedagógus, tehetséges személyiség élettapasztalatainak szerepe

Kiss Áron életének főbb meghatározói a tehetséges személyiség formálódásának tükrében (The main factors shaping Áron Kiss's life in light of his talented personality). As children grow up, their teachers are the main companions in the manifestation of their talents, and their understanding and empathetic connection provides significant help in their later life – at the same time, it is certain that the paths of all teachers have been made more complete by important companions and experiences. Áron Kiss (1845–1908) played a significant role in the history of our faculty's headquarters in Nagykőrös, and his work continues to be valuable to the teaching profession today. In this study, we review the experiences that accompanied the development of his talent, confirming the similarities that emerge in today's talent research.

Keywords: Áron Kiss, talent-nurturing teacher, role of life experiences of talented individuals

Bevezetés

„A tehetség sokkal inkább egy fejlődési folyamat, mint eleve adott tulajdonság.”¹ E fejlődési utat minden személyiség bontakozása során számos tényező kíséri és meghatározza, ám bizonyos tendenciák, közös sajátosságok is megragadhatóak, amennyiben kiemelkedő tehetségek életútját kísérjük figyelemmel. Jelen munkánk során e jeles személyiségek köréből Karunk nagykőrösi gyökerezésének történetéből Hegymegi Kiss Áron (1845–1908) életútjának átgondolását állítottuk középpontba. Arra keressük a választ, hogy életének egyes mozzanatai hogyan járulhattak hozzá

¹ Olajos Tímea: A tehetségigéreték fejlődésének általános jellemzői, kiemelten az alulteljesítő és speciális bánásmódot igénylő más tehetségesek fejlődésének sajátosságai, in Szabó Zsuzsa (szerk.): *A tehetség kézikönyve*, Budapest, Magyar Tehetséggazdálkodási Szervezetek Szövetsége, 2019, 186. [Link](#) (Letöltés: 2025. augusztus 24.)

értékes személyiségének, képességeinek kibontakoztatásához, mindezzel munkássága teljességének támaszává hogyan válhattak mindezek.

Elemzésünk során a tehetséggondozás szakirodalmainak azon üzeneteire is támaszkodtunk, amelyek tehetségek személyiségfejlődésének kutatási eredményeit összegzik, így sok tehetség életútjának fontos állomásait és élményeit jelzik. Külön is kiemelendők Joan Freeman kutatásai, amelyek hosszabb távon követték kiemelkedően magas intellektusú tehetségek életútját (35 éven át tartott a kutatás). Freeman lelki tanácsadóként is kísérte kibontakozásuk történetét, így szélesebb körben megragadhatta érzelmi és társas világuk sajátosságait, személyiségük formálódását egyaránt.²

Szempontunkat képezte Kiss Áron gyermekkori élményeinek, családi gyökereinek megvizsgálása, valamint a pedagóguspályához, kiemelten diákjainak legjobb képességei kibontakoztatásához való érzékeny odafordulását meghatározó élmények, helyzetek, jellemvonások megragadása. Mindannyiunk előtt értékes mintát jelent személye, egyúttal életútja is alátámasztja: „Minden tehetségterület esetében életre szóló elhivatottságra van szükség ahhoz, hogy ... kiemelkedőnek számító szintet érjünk el.”³

A gyermekkor meghatározó szerepe

A tehetséges személyiség kibontakozása szempontjából „döntő tényező, hogy az életben eléjük kerülő feladatok megoldásához kaptak-e valamilyen ösztönzést, hogy mennyire volt pozitív a szűkebb környezetük hozzáállása.”⁴ Legmélyebben meghatározó mindebben a családi gyökerezés, az élet első éveiben kapott élmények, tapasztalások, példaként kísérő személyek köre.

Kiss Áron családi gyökerei is mély kötődések forrásává váltak, a Szatmár vármegyei lelkész családban a hitre nevelés meghatározó értéket és támaszt jelentett a későbbi személyes hivatásválasztáshoz kapcsolódóan is. A nagypapa kiváló lelképásztor és szónok, Kölcsey és Kazinczy barátja, édesapja a vértelen forradalom utáni véres szabadságharc kezdetén táborig papnak állt. Kiss Áron korán elveszítette édesanyját, édesapja bujdosni kényszerült, így testvérével együtt a nagyszülők nevelték.

Felnövekedése során nagyon nehezen tanult meg beszélni, ugyanis egy kis szervi nehézség akadályozta: a lenőtt nyelvfelek. Lelkész felmenői mind kiváló szónokként voltak számontartva, atyját is kedvelték igehirdetése miatt Porcsmán, sőt, az egész egyházmegyében jó híre volt. Áron három éves kora körül kapott közvetlen orvosi segítséget, ezt követően a beszédfejlődés is rendeződött. A tehetségek személyiségfejlődését tekintve mindennek kapcsán megerősíthető, hogy az érzelmi világ sajátosságai akár túlérzékenységekben is megmutatkozhatnak, melynek testi sajátosságokkal való

² A kutatások kérdőívek válaszainak és mélyinterjúk során elhangzott gondolatoknak, egyéni megélelések kifejtésének összegzésére építkeztek. Forrás: Freeman, Joan: *A tehetség ajándéka – Mi lesz a tehetséges gyermekből felnőttként?* Budapest, Animula Kiadó, 2015.

³ Uo., 75.

⁴ Uo., 17.

összefonódása is jellemző lehet: testi hiba, fejlődési elmaradás vagy akadályozódás gyakran vezet más képességterület érzékenyebbé válásához, felerősödéséhez. Kiss Áron különleges lelki erőforrásai megsegítették tudatos munkáját saját beszédbeli eredményessége támogatásában, s „a szónoklat igaz mesterévé lett”.⁵ E különleges lelki többlet, „belső vezérlő”⁶ pedig elköteleződését, kitartó készségét tágabban is megalapozhatta.

Kiss Áron tanulmányait a szatmári református algimnáziumban, majd Sárospatakon végezte, ahol lelkészképesítő vizsgát téve a református tanítóképzőben tanított. Élete kezdeti szakasza is megerősítést jelentett számára abban, hogy hazájáért, magyarságáért minden erejével és tehetsége szerint küzdjön, mindennek pedig fontos terepe volt a tanítóképzés. A magyar polgári iskola tanítóinak képzése a nemzeti iskola megteremtését is szolgálta, melynek missziója a magyar polgári középosztály megteremtése. Ezt az intézménytípust nemzeti hagyomány és nemzeti szellem tölthette meg, a tanítók képzése is főképpen erre irányult a Paedagógiumban: „A nemzeti eszményt kellett lelkökben megvalósítani, hogy ennek buzgó apostolai legyenek, hogy diadalmasan megküzdhessenek a kozmopolitizmus és materializmus, hazatagadás és hitetlenség démonjaival.”⁷

Láthatjuk tehát, hogy Kiss Áron tehetségének bontakozását nemcsak közvetlen családi kötődések és hagyományok határozták meg, hanem mindennél sokkal több és mélyebb, a hazájával is összekötő élmények, megerősítések is mély kötődését erősítették. A tehetséges személyiségre alapjaiban jellemző a mély érzelmi bevonódás,⁸ mely hosszú távon is támaszk kísér, egyúttal irányt nyújt a képességek bontakozásához.

Tanulmányok és a hivatásválasztás további meghatározó jegyei – a küzdés és a kitartás szerepe

Kiss Áron életét mindvégig meghatározta a tanulás értéke, mind személyes tanulmányi előmenetelét, mind pedagógusi munkásságát tekintve a kitartó elköteleződés tükröződött tevékenységeiben. A sárospataki kollégium jelentős hatása érvényesült ebben, ahol a tudás megszerzése egyúttal lélekben megerősítést is jelenthetett számára ahhoz, hogy akár anyagi nélkülözés mellett is kitartson az útján: lelkészi, bölcséleti és jogi tanulmányait is kiválóan elvégezte 21 éves korára. Mindebben temetési és legációi adományok nyújtottak közvetlen anyagi segítséget, amellet, hogy a tanulás értékét a tudós elődök nyomdokain önképzőkori tevékenységek keretében is

⁵ Vángel Jenő: Emlékbeszéd dr. Kiss Áron fölött, Tartotta: dr. Vángel Jenő, az Országos Polgáriskolai Egyesület f. é. május hó 30-án tartott közgyűlésén, *Polgáriskolai Közöny, Az Országos Polgáriskolai Egyesület folyóirata*, XIII. évf., 1909/11, 372.

⁶ Harmatiné Olajos Tímea: *Tehetség és szocio-emocionális fejlődés*, Debrecen, Didakt Kiadó, 2011, 35. [Link](#) (Letöltés: 2025. augusztus 24.)

⁷ Hermann Antal: Dr. Kiss Áron, *Magyar Tanítóképző, A Tanítóképző-intézeti Tanárok Országos Egyesületének Közönlönye*, XXIV. évf., 1909/1, 2.

⁸ Harmatiné Olajos: *Tehetség és szocio-emocionális fejlődés*. 27–28.

gyarapíthatta. „[...] folytonos küzdés közt, az eleje tornyosuló akadályokat legyőzve, tanulta meg és vésődött lelkébe »küzdj és bízza bízzál!«⁹

Ezen tanulmányi időszakban megmutatkozó elköteleződés a hivatásának későbbi szakaszaiban is kísérte munkásságát: „szívós kitartással, erős akarattal és lan- kadatlan munkakedvvel dolgozott hazánk kulturális mezején. [...] Aki mindenütt ott volt, ahol dolgozni, ahol különösen a nevelésügyet szolgálni és előbbre vinni kellett. Kinek bámulatos volt a munkabírása [...] igen jó példát adott nekünk arra is, hogy miként lehet kedvezőtlen körülmények közt erős akarattal hazánkban is célhoz érni. Maga erejéből nemcsak pályát tör, hanem minden téren vezérszerepet tudott magának kivívni és így maradandó nevet biztosított magának nemzetünk szellemi életének történetében.”¹⁰

Tehetséges személyiségek életútját követve e bevonódás, elköteleződés, kitartó küzdés általában szerepet kap. Megmutatkozhat többek között a figyelem fókuszában, a hosszabb távú, elmélyült munkabírás képességében, melyet további lelkes bevonódás kísér: „Mélyebben belegondolok a dolgokba, mint az emberek általában és érzelmileg is többet élek át. Mintha a kelleténél mélyebben élném át a dolgokat.”¹¹ „Imádom utánanézni dolgoknak, vagy akár kitalálni valami újat”¹² – számolnak be Freeman kutatása nyomán érintettek szintén. Ez a viszonyulásmód megsegíti olyan összefüggések meglátását is, amelyek mások előtt nem mutatkoznak meg, így azonban további értékes következtetésekkel gazdagíthatják tudományterületüket.

A hivatás útján: a tanítás kegyelmi sajátosságai

A sárospataki kollégiumi évek Kiss Áron számára további értékeket is hordoztak: tanulmányi eredményessége nyomán több ízben közvetlenül csiszolhatta pedagógusi készségeit. Jó tanulmányi előmenetelének köszönhetően tanulmányai befejeztével 1866-ban egy évig segédtanári állást kínáltak számára a sárospataki református tanítóképző-intézetben. Ezt követően az Uray család három gyermekét nevelte házi-tanítóként. Egyéni fejlesztésre, individuális nevelésre is lehetősége volt, miközben a Felvidék nagyobb városaiban időzhetett a családdal.

Pedagógusi tevékenységeihez kapcsolódóan többek között a következő jellemzőket olvashatjuk: „Jeles tanár volt. [...] Ideális tanára volt a magyar nevelésnek.”¹³

„Nem nagyképűsködött. Úgy tanított, hogy mindenki megértse. [...] Nem utópiákat, hanem elérhető konkrét példákat mutatott, magát is ilyennek mutatta és embernek. Homo sum, nihil humani a me alienum puto.”¹⁴

⁹ Vángel: *Emlékbeszéd dr. Kiss Áron fölött*, 372.

¹⁰ Uo., 370.

¹¹ Freeman: *A tehetség ajándéka*, 101–102.

¹² Uo., 152.

¹³ Vángel: *Emlékbeszéd dr. Kiss Áron fölött*, 377.

¹⁴ Hermann: *Dr. Kiss Áron*, 3. „Ember vagyok, semmi emberit nem tartok idegennek magamtól.” Publius Terentius Afer.

„Soha sem hallottam arról panaszkodni, hogy tanítványai nem tanulnak, hogy nem teljesítik kötelességeiket; nála mindenki tudott felelni s így soha sem volt oka és alkalma tanítványai hanyagságáról vagy hálátlanságáról panaszkodni; nem volt alkalma pedig azért, mert tanítványaiban a nemesen gondolkodó patriarcha képét ébresztette föl és mert értette a hála gyöngéd virágát észrevétlenül tanítványai szívébe ügyesen beoltani, azt atyai tanácsa harmatával öntözni és nemes lelke jótékony melegével nagyra növelni. Az ifjúságnak bölcs vezetője, jóakaró barátja és szeretetteljes atyja volt.”¹⁵

Bizonyos, hogy miközben mások számára kerül átadásra szakmai tartalom, önmagában az átadóban is többé válik az – e bevonódás, személyes kísérés pedig kölcsönössé formálódva mind a tanárt, mind a tanítványt gazdagítja lélekben. Tehetségek kibontakozását bizonyosan kísérik olyan pedagógusminták, akik húzóerőt nyújtanak számukra, s miközben Kiss Áronról mint tanítóról szóló visszaemlékezéseket olvashatjuk, hasonló pedagógusi személyiséget erősíthetünk meg tehetséggondozói vonatkozásban is: „Jó tanár volt, szívesen emlékszem vissza rá [...] őszintén érdekelte a tanítványai fejlődése. [...] jó hatással volt rám a fontos lépéseknél”¹⁶ – jelzi közvetlenül egyikük Freeman kutatása nyomán.

A pedagógusképzéshez kapcsolódó értékek

Kiss Áron 1870-ben a nagykőrösi református tanítóképző igazgatójává vált, s ezen *pedagógusi-vezetői tevékenységei* mindannyiunk számára értékként szolgálnak, megbecsüléssel tekinthetünk Karunk történetének ezen időszakára. Munkásságát „nemes ambícióval” végezte, hűséggel, egy magyar pedagógiai főiskola vezetése során elengedhetetlen erények, tulajdonságok áldásával. Kiss Áron nem előljárói tekintéllyel és hivatalos hatalommal, hanem lélekkel és szeretettel vezetett lelkeket. Tanártársával szemben mindig nyájas és szolgálatkész volt, úgyszólván úgy tekintette magát, mint *ultimus inter pares*, vagyis utolsó az egyenlők között. „A tanárok pedanteria nélkül, de buzgón és sikeresen teljesítettek kötelességüket, mert nem érezték, hogy igazgató áll fölöttük, mint az egészséges, normális ember nem érzi a szíve és tüdeje működését.”¹⁷

A pedagógus személyre hangolt figyelmének megtartása különösen lényeges a diákok bevonódásának megerősítése során is, s ebben pedig az emberi reakciók, a segítő-gondoskodó facilitátori kísérés¹⁸ a vezetői pozíció dominanciája helyett. Egy kiemelkedő tehetség élménye is megerősíti mindezt: „Ő olyan mentorfélém volt. ... Nagy hatással volt rám, mert előttünk festett, miközben mi is dolgoztunk. Rengeteg bátorítást kaptam tőle.”¹⁹

¹⁵ Vängel: *Emlékbeszéd dr. Kiss Áron fölött*, 377–378.

¹⁶ Freeman: *A tehetség ajándéka*, 125–126.

¹⁷ Hermann: *Dr. Kiss Áron*, 4–5.

¹⁸ Olajos: *A tehetségígéretetek fejlődésének általános jellemzői*, 186–209.

¹⁹ Freeman: *A tehetség ajándéka*, 96.

Kiss Áron a vezetői tevékenységei során értékes példát mutatott az oktatás érdekében tett munkásságával, többek között *gyűjteményein* keresztül, amellyel a nevelésügy, s ezáltal a gyermekek és a tanítók, tanárok javát szolgálta. Ásvány-, valamint tankönyv- és tanszergyűjteményt hozott létre: „Kiss Áron indítványára elhatározatik a M. Tud. Akadémiát felkérni, hogy összes kiadványait minden állami képző intézetnek és ha kéri, a felekezeti tanítóképzőknek is megküldeni szíveskedjék.”²⁰ Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum gyűjteménye Kiss Áron kezdeményezésére bővült tovább, így napjainkban is közvetlen értéket jelent.

Kiss Áron áldozatos és fáradhatatlan munkássága nyomán további értékes gyűjteménye is nagy jelentőséggel bír: gyermekjáték-gyűjteményét „paedagogiai értékesítés” is megerősítette. „1883. évi augusztus havában tartott Országos Tanítógyűlés indítványomra a következő tételket fogadta el: 1. A játékoknak s az esetleg velök járó daloknak a magyar nemzeti nevelés szolgálatában kell államok, s ezért a játékokban, dalokban a magyar jelleg megóvandó. 2. A gyermekek játékaik s ezek dallamai a haza minden vidékén összegyűjtendők.”²¹

A gyűjtemények kifejezik az adott téma irányában elköteleződő bevonódást, ami gyakran része a tehetségek világának.²² Azáltal, hogy megőriznek értékeket, megbecsülik azokat, és az általuk, bennük hordozott tudást is gazdagítani törekszenek. Egy-egy téma iránti érdeklődésnek kifejezője is mindez, egyúttal tükrözi a megállás, a további elmélyülés szerepét, a kutatás során további összefüggések meglátásának támogatását. Mindezek pedig jelzik az akár apró, egyszerű mozzanatok megbecsülésének szemléletét is, melyekből a tehetségek kreatív látásmódja ugyancsak újabb összefüggések megtalálását is segítheti.

„Korszakos és alapvető munkát végzett Kiss Áron a magyar gyermekjátékok terén. Nagy gyűjteményének nemcsak megbecsülhetetlen pedagógiai értéke van, hanem roppant nagy és meg nem méltányolt néprajzi, nyelvészeti, népzenei fontossága is.”²³

A tehetséggondozás szemszögéből a játék tekinthető a kreativitás megmutatkozásának is, ami ugyancsak közvetlenül része a tehetséges személyiség világának: meglátni olyan mozzanatot, ami másoknak elkerüli a figyelmét. Ha ez megélhető, azzal a kitartással, a bevonódással, a feladat iránti elköteleződéssel is mélyül, tovább megvalósítható, egyúttal olyan érzelmi töltést is jelent, ami önmaga is pozitív húzóerőként járul hozzá a teljesítőképességhez, eredményességhez. „Örülök, hogy ilyen kreatívan tölthettem az időmet, hogy kifejleszthettem a képességeimet.”²⁴ Kiss Áron játékgyűjteménye olyan kiváló eszköztárat is jelent tehát, amellyel sokrétűen erősíthető meg a képességek kibontakoztatásának kedvező lelki háttere, élményvilága.

²⁰ A február 17-én tartott választmányi ülés jegyzőkönyve. *Magyar Tanítóképző, A Tanítóképző-intézeti Tanárok Országos Egyesületének Közlönye*, V. évf., 1890/2, 91.

²¹ Kiss Áron: *Magyar Gyermekjáték-gyűjtemény, Magyar Tanítóképző, A Tanítóképző-intézeti Tanárok Országos Egyesületének Közlönye*, 1890/7, 431–432.

²² Harmatiné Olajos: *Tehetség és szocio-emocionális fejlődés*.

²³ Hermann: *Dr. Kiss Áron*, 8–9.

²⁴ Freeman: *A tehetség ajándéka*, 96.

Kiss Áron a *tehetséggondozás* ügyét is szíven viselte: többek között a nagykorúsi református tanítóképző intézetben alapított önképző társulat elnöke is ő maga lett. „Termékeny éra volt ez. Nem annyira az aratásnak és a behordásnak, mint a nyugodt érésnek ideje. A majdani haladásnak és fejlődésnek, a későbbi betetőzésnek a feltételeit ekkor biztosították.”²⁵

A diákok legjobb képességeinek kibontakoztatása alapvetően olyan intézményi keretben tud eredményesen megvalósulni, amelyben eszközöket és keretet kaphatnak, ám mindezekkel szabadon tervezhetnek, alkothatnak. „Az ingergazdag környezet, szabadság és biztonság élménye, inspiráló személyek jelenléte a gyermek életében mind-mind előmozdító hatásúak.”²⁶ Az egyéni gondolatok megszólítódásához, egyedi összefüggések meglátásához segítséget jelent egyúttal a közös érdeklődési területhez kapcsolódó találkozás a társakkal, amelynek értékes példáiként tekinthetünk az önképzőkörökre. A tehetséges személyiség világa gyakran inkább egyéni elmélyülést, tehát a társaktól való elkülönülést is jelent,²⁷ így a közös tevékenységeken keresztüli kapcsolódás egyúttal segítséget is nyújt a kibontakozásban: új gondolatokra való rátalálást, egyúttal inspiráló érzelmi hatást is jelent. Ha a pedagógus érti és megérti e jellegzetességeket, lehetőséget biztosít az együttes feladatmegoldások mentén való elmélyülésre, azzal fontos fejlesztő erőforrást és támaszt is nyújt diákjai számára.

Kiss Áron mindemellett közvetlen példát nyújtott *különböző tudományterületeken végzett további tanulmányai* által is: „1870-ben letette az ügyvédi vizsgálatot, 1872-ben a bölcsészettudori szigorlatot a kolozsvári egyetemen, melynek ő volt első filozófiai doktora, úgy hogy úgyszólván rajta tanult meg a bölcsészeti kar doktorokat avatni. Kevés embernek volt tehát nálunk annyi diplomája, mint dr. Kiss Áronnak. De ő az embereket azért nem a diplomájuk szerint értékelte.”²⁸

Ahogy a tehetségek kibontakozása sem sürgethető, úgy megerősíthetjük, hogy egy-egy témával való hosszabb idejű, elmélyült foglalkozás vezethet csak igazán annak a területnek teljesebb megismeréséhez, részkérdéseinek felleléséhez és azok válaszai, valamint új összefüggések megtalálásához. A tehetséggondozás így leginkább kellő idő és türelem biztosítását is fontos, hogy jelentse, miközben a tehetséges személyiség is magában hordozza a kitartás, a türelem készségeit ehhez.²⁹

Freeman kutatása nyomán egy személyes gondolat is megerősíti a tehetségek lehetőségét kellő átgondoltságot és törődést kifejezve: „Intuitív intelligenciám van, amire hagyatkozhatok a problémamegoldás során. Először a szokásos módon dolgozom, és amikor abba hagyom, hirtelen egy csomó ötletem támad.”³⁰ A tehetséggondozás így leginkább a kellő idő biztosítását fontos jelentse, bízva abban, hogy az illető maga is

²⁵ Hermann: *Dr. Kiss Áron*, 5.

²⁶ Olajos: *A tehetségigéreték fejlődésének általános jellemzői*, 191.

²⁷ Harmatiné Olajos: *Tehetség és szocio-emocionális fejlődés*.

²⁸ Hermann: *Dr. Kiss Áron*, 3.

²⁹ Harmatiné Olajos: *Tehetség és szocio-emocionális fejlődés*.

³⁰ Freeman: *A tehetség ajándéka*, 107.

tovább mélyíti gondolatrendszerét ennek segítségével. Mindezek tehát korábban még nem ismert gondolati szálak feltárulásához is elvezethetnek.

További lelki-jellembeli sajátosságok

Kiss Áron teljes szívvel-lélekkel állt helyt hivatásában, s ennek különleges megmutatkozása kapcsolódik többek között *emberszeretetéhez*: „Nagyjelentőségű és nemes szívére jellemző Kiss Áronnak kezdeményező, alkotó, szervező és vezető munkája a humanitás es filantrópia terén. Egyik alapítója volt a néptanítók országos árvaházának és titkára az árvaházi egyesületnek. 1890-ben teremtette meg a református nagypénteki társaságot, mely mintaszerű nevelőintézetet emelt a züllő gyermekek számára, valláskülönbség nélkül; a társaságnak végig lelkes és ügyvivő elnöke volt.”³¹

A tehetségek elmélyülési készsége és érzékenysége, akár túlérzékenysége mind azt erősíti meg, hogy ha kevés társas kapcsolatuk is van, azok mélyek, hosszú távúak. Tehetségek társas világára gyakran jellemző, hogy a közös érdeklődési terület jelenti az összekötő erőt, és a témák mentén való egymásra figyelés pedig azt is jelenti, hogy gyakran náluk idősebb életkorú társakkal bontakoztatható ki mindez.³² Vagyis a társas élmények közvetlenül kapcsolódnak gondolati-szakmai mélységekkel, az életkornál magasabb szintű témák irányában kifejeződve.

Különös szerepe lehet mindennek azok körében, akiknek családi körülményeiben vesztesség történt, így az érzelmi mélység a kötődési sajátosságokkal együtt megterhelő lelki élményeket jelent. Ahhoz, hogy mindez ne vezessen teljesítménybeli akadályozódáshoz, fontos értéket jelent Kiss Áron érzékeny figyelme az érintettek irányában is.

Ez az érzékenység Kiss Áron élettörténetében a *hitéleti érintődéséhez* kapcsolódóan is gyökerezhetett. A hitre nevelés legfőbb forrása a családi életben rejlik, ám az intézmény, s annak pedagógusai is fontos szerepet töltenek be mélyítésében. Kiss Áron megerősítette: az iskolát nem szabad elszakítani az egyháztól, a tanítót a lelkésztől. Egyesülten közös célra kell törekedniük. Kiss Áron képesített református lelkész volt, a dunamelléki református egyházkerület tanácsbírája, a budapesti református egyház presbitere, a budai református egyház – melynek megalkotásában nagy része volt – helyi bizottságának elnöke, a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság tagja, az országos református tanítók egyesületének elnöke, alapítója és elnöke a református nagypénteki társaságnak. Úgy vélte, hogy a vallásos érzet és az ebből eredő vallásos tudat fejlődését „a gyermek tudványa szolgáltatja”, mely alkalmat ad Istenről szólni, s az ő tulajdonságainak megsejtetésére.

A Biblia értékei és üzenetei mentén való elmélyült figyelem megbecsülendő támaszt jelent a tehetség gondozás vonatkozásában is. A gondolatok közvetlen értelmezése és beépítése életünkbe lélekben is formál, s egyúttal iránymutató elvekként

³¹ Hermann: *Dr. Kiss Áron*, 7.

³² Harmatiné Olajos: *Tehetség és szocio-emocionális fejlődés*.

keretet biztosít. E támasztékon belül könnyebb a kibontakozás is. Mindezen túl hatása megmutatkozik az érzelmi és a társas világ formálásában is, hiszen tudatosít olyan értékeket, amelyek az egyéni képességeket is minőségibb megtapasztalással teszik teljesebbé. A tehetségek gyakran kiemeltebb „etikai érzékenységgel”³³ is rendelkeznek. Lelki megterhelő helyzetben, nehézségek esetén a megnyugvás, az értelemadás által is segítséget jelent a legjobb képességek kibontakoztatásában. Kiss Áron tehát a hitben való megerősödés támogatása által is hozzájárult növendékeinek tehetségfejlődéséhez, s mind intézményi, mind családi pillérekben való kiteljesítésük szempontjából értéket jelent munkássága.

Mindezen elmélyültség, lélekben való érintődés és érzékenység Kiss Áron életútját közvetlenül kísérte.

„Kiss Áron élettörténete rendkívül egyszerű; eseményekben nagyon szegény és külső zajos sikerekben nem bővelkedik, mert ő mint tanárember *szérenyen visszavonuló egyéniségéből* kifolyólag mindenütt es mindenben kerülté a zajt és feltűnést. Egy emberöltőn át kifejtett munkássága azonban felette tanulságos és példaadó erőben kiválóan gazdag. Sokat, nagyon sokat tanulhatunk tőle, mint a magyar pedagógusok atyamesterétől, akiket a lázas munka és a nagy lelki emóciók idő előtt oly gyorsan megörlönek.”³⁴

A tehetségek világa többségében befelé irányuló figyelmükkel kísért, a külvilágtól inkább elzárkózva.³⁵ Mindez gyakran megmutatkozik introvertált jellemében, s ahogyan Kiss Áron élete is példázza, elsősorban a csendes, békés otthon megteremtésével társul. A külvilág zajai inkább zavaróak lehetnek, míg az érzelmi egyensúly megélése ebben a csendben közvetlenül járulhat hozzá a munkásság gyarapodásához, új eredmények megszületéséhez is.

Kiss Áron bölcs volt a tanácskozásban, kitartó a munkában, gazdag a szeretetben, egyenes az igazság követésében; fáradhatatlan volt egy házunk építésében s elért sikerei között alázatos; példaképe az eszmékért küzdő s ha a családjáért élő férfinak s a baráti hőségnek. Nevét tiszteletünk övezi, emlékét hálánk őrzi s az elköltözöttnek neve tündöklő, az igaznak emléke áldott marad közöttünk!

„Milyen termékeny élet! Milyen gazdag eredmények a magyar nevelésügy és műveltség javára! Milyen terjedelmes es tartalmas munkálkodás! Kiss Áron sokat élt, mert sokat és hasznosan dolgozott. Klasszikus példát mutatott a magyar tanítónak. Maradandó emléket állított magának az irodalomban, s híveinek és tanítványainak lelkében. Itt élni fog es ezek által üdvösen hatni fog nemzedékről nemzedékre. Áldott legyen az ő emléke!”³⁶

³³ Olajos: *A tehetségigérek fejlődésének általános jellemzői*, 190.

³⁴ Vängel: *Emlékbeszéd dr. Kiss Áron fölött*, 370–372.

³⁵ Olajos: *A tehetségigérek fejlődésének általános jellemzői*, 186–209

³⁶ Hermann: *Dr. Kiss Áron*, 9.

Irodalomjegyzék

- Freeman, Joan: *A tehetség ajándéka – Mi lesz a tehetséges gyermekből felnőttként?* Budapest, Animula Kiadó, 2015.
- Harmatiné Olajos Tímea: *Tehetség és szocio-emocionális fejlődés*, Debrecen, Didakt Kiadó, 2011. [Link](#)
- Hermann Antal: Dr. Kiss Áron, *Magyar Tanítóképző, A Tanítóképző-intézeti Tanárok Országos Egyesületének Közlönye*, XXIV. évf., 1909/1, 1–9. [Első füzet. 1909. január hó] [Link](#)
- Kiss Áron: Magyar Gyermekjáték-gyűjtemény, *Magyar Tanítóképző, A Tanítóképző-intézeti Tanárok Országos Egyesületének Közlönye*, 1890/7, 431–432. [1890. július 25.] [Link](#)
- Olajos Tímea: A tehetségigéretek fejlődésének általános jellemzői, kiemelten az alulteljesítő és speciális bánásmódot igénylő más tehetségesek fejlődésének sajátosságai, in Szabó Zsuzsa (szerk.): *A tehetség kézikönyve*, Budapest, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2019, 186–209. [Link](#)
- Vángel Jenő: Emlékbeszéd dr. Kiss Áron fölött. Tartotta: dr. Vángel Jenő, az Országos Polgáriszkolai Egyesület f. é. május hó 30-án tartott közgyűlésén, *Polgáriszkolai Közlöny, Az Országos Polgáriszkolai Egyesület folyóirata*, XIII. évf., 1909/11. 369–382. (1909. június 15.) [Link](#)
- A február 17-én tartott választmányi ülés jegyzőkönyve, *Magyar Tanítóképző, A Tanítóképző-intézeti Tanárok Országos Egyesületének Közlönye*, V. évf., 1890/2, 90–91. (1890. január 25.) [Link](#)

A tanulmány szerzői:

Lehoczky Mária Magdolna mesteroktató

Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar
Hittanoktató- és Kántorképző Intézet
lehoczky.maria.magdolna@kre.hu

Dr. Fehér Ágota egyetemi docens

Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar
Pedagógusképző Intézet
feher.agota@kre.hu
<https://orcid.org/0000-0002-6671-8563>